
ЕКСПЕРТ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Серед осіб, які сприяють здійсненню адміністративного судочинства (осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу), особливе місце посідає експерт. Цей суб'єкт відіграє в адміністративному процесі забезпечувальну роль, оскільки виконує процесуальні функції лише допоміжного характеру, реалізує процесуальні дії, які допомагають розглядати публічно-правовий спір та вирішувати його по суті. Тому і вважається, що експерт сприяє здійсненню адміністративного судочинства, забезпечує його належну якість та повноту. Експерт не має також ні матеріального, ні процесуального інтересу в результатах адміністративної справи – йому байдуже, на користь кого саме буде постановлено рішення по адміністративній справі, в якій він відігравав допоміжну роль. Участь експерта в адміністративному процесі обумовлюється й водночас обмежується лише тим обсягом повноважень, який покладений на нього чинним адміністративним процесуальним законодавством.

Проблеми правового статусу експерта в основному досліджували науковці в галузі кримінального процесу та криміналістики. Що ж стосується визначення правового статусу експерта в адміністративному судочинстві, то на сьогодні у зв'язку з тим, що воно є мало дослідженим, це питання є досить **актуальним**. Тому спробуємо дати стислу характеристику його правового статусу саме в адміністративному судочинстві

Із точки зору семантики *експерт* (від лат. «expertus» – досвідчений, випробуваний) – це фахівець у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань та досвіду надавати кваліфіковану консультацію [1, с. 340–341]. Для розуміння поняття експерта важливим є визначення судової експертизи,

якою ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» [2] визнає дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства.

Європейська континентальна доктрина визначає правове становище експерта як помічника судді, англо-американська – як свідка. Вітчизняне законодавство визнає експерта самостійним суб'єктом процесу, який має власний обсяг процесуальних прав та обов'язків, що відрізняють його від інших суб'єктів процесуальної діяльності. Відмінною рисою такого суб'єкта процесу є об'єктивна незаінтересованість у кінцевому вирішенні справи, що обумовлено його функцією подання суду особливого доказу – експертного висновку. Специфічним є також те, що експерт заздалегідь (а рігори) не має доказової інформації – він отримує її в ході спеціального дослідження за допомогою своїх спеціальних знань.

Відповідно до ст. 66 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [3] експертом є особа, яка має необхідні знання та якій доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі. Тобто експерт у процесуальному значенні є фізичною особою, що має необхідні спеціальні знання, досвід та навички для надання висновку з досліджуваних питань у юридичній справі. При цьому під спеціальними знаннями розуміють сукупність науковообґрунтованих відомостей окремого (спеціального) виду, які мають

особи – спеціалісти в межах будь-якої професії різних галузей науки, техніки, мистецтва та ремесла і відповідно до норм процесуального законодавства використовують їх для успішного вирішення завдань судочинства.

До процесу як експерт може залучатися особа, що відповідає вимогам, установленим Законом України «Про судову експертизу». Цей закон визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки. У статті 7 зазначеного закону визначаються суб'єкти судово-експертної діяльності, якими можуть бути державні спеціалізовані установи, а також у визначених законом випадках судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Законом насамперед встановлено вимоги, яким має відповідати експерт. Так, він повинен мати відповідну вищу освіту (освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста), пройти відповідну підготовку в галузі судової експертизи і знати законодавство України про судову експертизу. Судові експерти, які не є працівниками державних установ, допускаються до судово-експертної діяльності за умови, що вони мають відповідну вищу освіту (освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста), пройшли відповідну підготовку (стажування) в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності у

передбаченому законом порядку. Кваліфікація судового експерта фахівцям, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, присвоюється згідно з Переліком основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за яким присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям, що не працюють у державних спеціалізованих установах [4]. Залежно від спеціалізації і рівня підготовки працівникам державної спеціалізованої установи присвоюються кваліфікація судового експерта й кваліфікаційний клас. Атестація судових експертів з метою присвоєння кваліфікаційного класу судового експерта проводиться відповідно до Положення про кваліфікаційні класи судових експертів працівників науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 9 липня 2008 р. № 1163/5 [5].

Особа або орган, які призначили судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, а у передбачених законом випадках – іншим фахівцям з відповідних галузей знань.

При призначенні конкретної особи експертом в адміністративній справі важливе значення має її неупередженість та незаінтересованість у результатах розгляду та вирішення справи. Тому КАС України у ряді випадках передбачає можливість відводу (самовідводу) експерта. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 27, ст. 29 КАС України експерт не може брати участі в розгляді адміністративної справи і відводиться: якщо він брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як представник, секретар судового засідання, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач; якщо він прямо чи опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи; якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловіком, дружиною, батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, сином, дочкою, пасинком, падчеркою, братом, сест-

рою, дідом, бабою, внуком, внучкою, усиновлювачем чи усиновленим, опікуном чи піклувальником, членом сім'ї або близьким родичем цих осіб) сторони або інших осіб, які беруть участь у справі; за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості експерта; він перебував або перебуває в службовій або в іншій залежності від осіб, які беруть участь у справі; проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються при розгляді даної справи; з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань.

Центральним елементом правового статусу експерта є його обов'язки. Аналіз КАС України, Закону України «Про судову експертизу», Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [6] дозволяє зробити висновок, що судовий експерт в адміністративному судочинстві зобов'язаний:

- провести повне дослідження й дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок щодо поставлених йому питань, у разі необхідності – прибути за викликом суду, дати висновок або роз'яснити його в судовому засіданні;

- на вимогу судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку;

- заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі;

- негайно подати матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи у разі постановлення ухвали суду про припинення проведення експертизи;

- забезпечити збереження об'єкта експертизи під час проведення дослідження. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має одержати на це відповідний дозвіл суду, який оформлюється ухвалою;

- невідкладно повідомити суд про не-

можливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів;

- невідкладно заявити суду клопотання щодо уточнення доручення або повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи за заданими питаннями у разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення.

Що ж стосується прав експерта, то незалежно від виду судочинства він вправі: ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи, і подавати клопотання про надання додаткових матеріалів; указувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи; подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта; одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням; проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом; ставити запитання особам, які беруть участь у справі, та свідкам; на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав.

Ще одним елементом правового статусу експерта є його відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків. Судовий експерт на підставах і в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, майнової, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Підставою дисциплінарної відповідальності судового експерта є порушення вимог законодавства України про судову експертизу та/або методичних вимог під час проведення досліджень. Порядок при-

тягнення судових експертів до дисциплінарної відповідальності визначається Положенням про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів. До судових експертів можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: попередження; зупинення дії Свідоцтва; анулювання Свідоцтва; пониження кваліфікаційного класу судового експерта (щодо судових експертів науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту). При обранні виду дисциплінарного стягнення комісія повинна врахувати ступінь тяжкості вчиненого проступку, обставини, за яких вчинено проступок, і результати роботи судового експерта за попередні роки.

Майнова відповідальність експерта настає за правилами, встановленими цивільним законодавством, зокрема, ст. ст. 1166, 1172, 1173, 1192 Цивільного кодексу України [7].

Адміністративну відповідальність експерта передбачено ст. ст. 185-3, 185-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення [8], а саме за:

- злісне ухилення від явки в суд;
- злісне ухилення від явки до органів досудового слідства або дізнання.

Нарешті, кримінальну відповідальність експерта передбачено ст. 384, ч. 1 ст. 385 та ч. 1 ст. 387 Кримінального кодексу України [9] за:

- завідомо неправдивий висновок під час провадження дізнання, досудового слідства, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України або в суді;
- відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді або під час провадження досудового слідства, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України чи дізнання;

– розголошення без дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила дізнання чи досудове слідство, даних досудового слідства чи дізнання особою, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані.

Незалежність судового експерта та правильність його висновку, відповідно до ст. 4. Закону України «Про судову експертизу», забезпечуються: процесуальним порядком призначення судового експерта; заборонаю під загрозою передбаченої законом відповідальності будь-кому втручатися в проведення судової експертизи; існуванням установ судових експертиз, незалежних від органів дізнання, досудового та судового слідства; створенням необхідних умов для діяльності судового експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням; кримінальною відповідальністю судового експерта за дачу свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків; можливістю призначення повторної судової експертизи; присутністю учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи.

Отже, на завершення сформулюємо визначення поняття експерта в адміністративному судочинстві: це фахівець, який має відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшов відповідну підготовку в галузі судової експертизи, знає законодавство України про судову експертизу та якому доручається дати висновок з питань, що виникають під час розгляду справи і стосуються спеціальних знань цієї особи, шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформацію про обставини у справі. Аналіз елементів правового статусу експерта в адміністративному судочинстві залишається актуальним і потребує проведення окремого пошуку.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с. : іл.
2. Про судову експертизу : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
3. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.
4. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів : Наказ Міністерства юстиції України // Офіційний вісник України. – 2005. – № 33. – Ст. 1996.
5. Про кваліфікаційні класи судових експертів : Наказ Міністерства юстиції України // - Офіційний вісник України. – 2008. – № 52, 54. – Ст. 1747.
6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 46.
7. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
10. Мещерякова Н. Повна несумісність: підстави заявити відвід експерту / Н. Мещерякова // Правовий тиждень. – 2006. – № 5. – С. 25–32.

Надійшла до редколегії 10.06.2009

Анотації

У статті на основі чинного законодавства України та наукових розробок дано характеристику правового статусу експерта в адміністративному судочинстві

В статье на основе действующего законодательства Украины и научных разработок дана характеристика правового статуса эксперта в административном судопроизводстве

In the article on the basis of valid Ukrainian legislation and scientific researches the legal status of expert in administrative law is characterized.

УДК 352.075:343.211.4

С. М. СТОРОЖЕНКО,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

КООРДИНАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У ГАЛУЗІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ

Становлення української держави, зміна її політичного і соціально-економічного устрою, здійснення адміністративної реформи, безпосередня участь у міжнародних правоохоронних та інших міждержавних організаціях, стрімкий розвиток світових процесів глобалізації сприяли виникненню нових функцій держави й наповненню старих новим змістом, що вимагає

відповідного наукового обґрунтування і правового забезпечення. При достатній кількості правоохоронних органів, які за своїм правовим статусом зобов'язані забезпечувати законність, на місцевому рівні ще не створено ефективно діючої організаційно-управлінської структури та її правового забезпечення з координації такої діяльності, в результаті чого вони пра-